

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ГЕРЛЯНД ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА**



УДК 373:377.3:63(043.5)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ  
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ  
АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

01 «Освіта / Педагогіка»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня  
доктора педагогічних наук

**Київ – 2021**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

**Науковий консультант** – доктор педагогічних наук, професор  
**Лузан Петро Григорович**,  
Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України,  
лабораторія науково-методичного супроводу фахівців у коледжах і технікумах,  
головний науковий співробітник.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор  
**Дуганець Віктор Іванович**,  
Подільський державний аграрно-технічний університет, кафедра професійної освіти, завідувач;

доктор педагогічних наук, професор  
**Васюк Оксана Вікторівна**,  
Національний університет біоресурсів і природокористування України, кафедра педагогіки, професор;

доктор педагогічних наук, професор  
**Нагаєв Віктор Михайлович**,  
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, кафедра організації виробництва, бізнесу та менеджменту, професор.

Захист відбудеться 26 лютого 2021 року об 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.458.01 в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, Столичне шосе, 98, Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти НАПН України, 1 поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://ivet.edu.ua> та у бібліотеці Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, буд. 98-а, 5 поверх.

Автореферат розіслано 25 січня 2021 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради



В. А. Кручек

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Процеси глобалізації та інтеграції суспільства, зміни в соціально-економічній сфері породжують нові вимоги до професійної підготовки інтелектуально розвинених і професійно компетентних фахівців, здатних до інноваційної діяльності, професійного розвитку та самовдосконалення, творчого розв'язання завдань різного ступеня складності. У зв'язку з цим постає необхідність удосконалення загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема аграрного профілю, з урахуванням професійно спрямованого її змісту.

Загальні положення щодо забезпечення умов для випереджувального розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти та вимог до організації загальноосвітньої підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) відображено в: Законах України «Про освіту» (2017), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (остання редакція – 2020); Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (2013); Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» (2019); Національній рамці кваліфікацій (остання редакція – 2020); Наказах Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» від 13.10.2010 № 947, «Про затвердження типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню» від 27.08.2010 № 834 (зі змінами від 29.05.2014 № 657, 07.08.2015 № 855); «Положенні про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» від 30.05.2006 № 419 (зі змінами від 10.07.2015 № 746), а також щорічних робочих навчальних планах, що укладаються на основі діючих Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти з конкретних робітничих професій.

Концептуальні ідеї щодо підготовки майбутніх фахівців презентовані у чисельних міжнародних документах, зокрема в Брюгському Комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012–2020 рр. (2010) (The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020); Копенгагенській декларації «Про розширення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання» (2002) (Declaration of the European Ministers for Vocational Education and Training, and the European Commission, on enhanced European cooperation in vocational education and training); Рекомендаціях Європейської комісії «Нові пріоритети співробітництва у сфері освіти і навчання» (2015) (New priorities for European cooperation in education and training); стратегії «Європа – 2020: стратегія для розумного, сталого, всеосяжного зростання» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth).

На сучасному етапі розв'язання означеної проблеми важливим теоретичним підґрунтям є результати наукових досліджень, зокрема: філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, В. Огнев'юк та ін.); професійної педагогіки (С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Гуржій, І. Козловська, В. Курок,

М. Лазарєв, В. Луговий, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва, М. Теловата, О. Щербак, В. Ягупов та ін.); теорії і методики підготовки фахівців (Л. Базиль, Л. Герганов, О. Глазунова, Г. Васянович, Л. Єршова, О. Ільків, А. Каленський, О. Ключко, Н. Кулалаєва, Т. Лазарєва, В. Орлов, Л. Петренко, М. Пригодій, З. Резніченко, О. Савченко, О. Спирін, І. Смирнова та ін.); зарубіжного досвіду підготовки фахівців (Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, О. Бородієнко, С. Заскалета, М. Лещенко, Л. Пуховська, О. Радкевич, А. Сбруєва та ін.); професійної підготовки фахівців аграрного профілю (Л. Барановська, І. Бендера, О. Герасимова, А. Грїтченко, В. Дуганець, А. Єсаулов, А. Каплун, Д. Костюк, О. Кошук, В. Кручек, О. Левчук, С. Літвинчук, В. Лозовецька, В. Манько, В. Мельніченко, В. Нагаєв, Л. Романенко, В. Рябець, В. Свистун та ін.); професійної спрямованості освітнього процесу (Л. Аврамчук, М. Артюшина, Н. Бахмат, О. Васюк, О. Дьомін та ін.).

Натомість проблема компетентісно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю не стала предметом спеціального дослідження; не виявлено й цілісного методико-технологічного інструментарію щодо формування загальноосвітньої компетентності майбутніх аграрників; результати аналізу освітньої практики переконують, що потенціал предметів загальноосвітньої підготовки в системному розвитку професійно-пізнавальних інтересів учнів, їхньої спрямованості на творче опанування кваліфікацій і використовується недостатньо.

Про доцільність здійснення дослідження в цьому напрямі свідчить низка *суперечностей* між:

- соціальними вимогами суспільства до компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та якістю їхньої загальноосвітньої підготовки;

- вимогами, визначеними у Законі України «Про освіту» та Національній рамці кваліфікацій, до ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та недостатньою розробленістю теоретичних і методичних основ їхньої загальноосвітньої підготовки у закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

- потребою аграрного виробництва у кваліфікованих робітниках, здатних до самовдосконалення самореалізації і навчання впродовж життя та недостатньою готовністю педагогічних працівників до здійснення якісної загальноосвітньої підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю;

- усвідомленістю педагогічними працівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю необхідності цілеспрямованого розвитку ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників і обмеженістю існуючого навчально-методичного забезпечення їхньої загальноосвітньої підготовки.

Визначені суперечності, недостатня дослідженість окресленої проблеми, нові потреби педагогічної науки і практики зумовили вибір теми дослідження у такому формулюванні: *«Теоретичні і методичні основи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю»*.

**Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційну роботу виконано в межах наукових тем лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України: «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників» (РК № 0109U001188); «Вдосконалення особистісно-розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічній освіті» (РК № 0113U003045); «Методичні засади розроблення проєктних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та автотранспортної галузей» (РК № 0116U004143).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 10 від 17 листопада 2011 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 20 грудня 2011 р.).

**Мета дослідження** полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних основ та експериментальній перевірці результативності розробленої педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі й освітній практиці та з'ясувати суть і структуру загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

2. Визначити основні методологічні підходи до загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

3. Теоретично розробити та обґрунтувати концепцію загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

4. Обґрунтувати чинники, принципи, педагогічні умови та розробити структурну модель загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

5. Розробити та обґрунтувати педагогічну систему загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та експериментально перевірити її результативність.

6. Здійснити прогностичне обґрунтування перспектив розвитку загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

7. Підготувати та впровадити в освітній процес методичні рекомендації щодо організації професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

*Об'єкт дослідження* – загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

*Предмет дослідження* – педагогічна система загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

**Концепція дослідження.** Провідна ідея дослідження ґрунтується на розробленні та впровадженні в освітній процес ЗП(ПТ)О аграрного профілю педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, яка має інтегрований характер, відображає цілісність

структури управління якістю цього процесу і забезпечить поетапне опанування майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю професійно спрямованими знаннями, вміннями та розвиток інтелектуальних творчих якостей.

Запропонована концепція розкриває методологічні особливості, методичні підходи та напрями загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та гарантованого досягнення результатів в єдності чотирьох взаємозалежних концептів: *методологічного, теоретичного, методичного та практичного*.

*Методологічний концепт* передбачає взаємодію і взаємозв'язок різних підходів загальнонаукової і конкретно-наукової методології до здійснення загальноосвітньої підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю, а саме: *особистісно орієнтованого* (визначає організацію процесу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на засадах всебічного врахування їхніх індивідуальних потреб, здібностей і можливостей, ставлення до них як до свідомих і відповідальних суб'єктів навчальної взаємодії), *системного* (вибудовує всі складові загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у єдності, орієнтує на розкриття цілісності об'єкта, який вивчається, вияв його структурних елементів та зв'язків між ними); *діяльнісного* (виявляє властивості розвитку інтересів, намірів, уподобань та мотивів майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю не лише у процесі освітньої діяльності, а й предметної, розумової, індивідуальної, колективної та ін.); *контекстного* (забезпечує умови трансформації освітньої діяльності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у їхню професійну діяльність); *компетентнісного* (організація загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців, за якої суттєво посилюється практично-прикладний аспект освіти, тобто акценти зосереджено на здатностях, уміннях, навичках, можливостях майбутнього кваліфікованого робітника ефективно здійснювати освітню діяльність); *інтегрованого* (сприяє інтенсифікації, систематизації загальноосвітньої підготовки, оволодінню майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю знаннями з декількох дисциплін у межах одного уроку, тобто наявністю міжпредметних зв'язків як ефективного засобу якісного засвоєння навчального матеріалу).

*Теоретичний концепт* визначає комплекс філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних дефініцій, теорій і концепцій щодо розкриття суті досліджуваного явища, педагогічних умов, змісту, що сприяють розробленню комплексної педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Процес цієї підготовки базується на: ідеях, принципах філософії та методології наукового пізнання; положеннях теорій (психологічної взаємодії та творчої діяльності, мотивації діяльності, єдності свідомості й продуктивної активності суб'єкта в процесі здобуття освіти); загальнонаукових положеннях системного підходу, закономірностях та взаємодії в освітньо-виховному процесі; педагогічних принципах: загальних (професійної спрямованості, цілеспрямованості, науковості, доступності, інтегрованості, варіативності й альтернативності, послідовності й безперервності, наочності, свідомості та активності, політехнічності, систематичності, послідовності) та

специфічних (співробітництво, самоорганізація, створення розвивального освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти).

*Методичний концепт* репрезентує комплексну педагогічну систему загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, що реалізується на двох рівнях (змістовому та діяльнісному) і передбачає поетапну реалізацію підготовки на основі опанування її професійно спрямованого змісту; використання форм, інноваційних технологій, що уможливають залучення їх до різних видів освітньої діяльності, забезпечуючи формування позитивної мотивації до навчання, цілі, інтереси, прагнення, бажання оволодіти матеріалом; активність у освітній діяльності та самопізнання, у здатності до саморегуляції, застосування отриманих у процесі здобуття освіти знань; здійснення самоосвітньої діяльності на рефлексивній основі; створення відповідного навчально-методичного забезпечення і методичних рекомендацій щодо організації професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

*Практичний концепт* передбачає розроблення, обґрунтування та поетапне впровадження педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Оцінювання її результативності здійснювалося шляхом використання засобів діагностування (анкети, тести, опитувальники тощо), аналізу діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін у контексті інноваційної роботи, реалізації здійснення ефективного освітнього процесу в контексті його професійної спрямованості через застосування інноваційних педагогічних технологій (проектні, тренінгові, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні тощо).

Провідні положення концепції знайшли втілення в *загальній гіпотезі дослідження*, яка полягає у припущенні, що процес загальноосвітньої підготовки в ЗП(ПТ)О аграрного профілю буде результативним, якщо здійснюватиметься на основі науково обґрунтованих теоретичних і методичних основ, що відображають освітні парадигми та концепції, провідні методологічні підходи, принципи структурування професійно спрямованого змісту цієї підготовки шляхом реалізації відповідної педагогічної системи.

Загальну гіпотезу конкретизовано в *часткових*, а саме, що загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю буде ефективною, якщо:

- концепція загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю ґрунтується на положеннях провідних методологічних підходів і дидактичних принципів, науково обґрунтованого добору змісту, форм, методів і технологій удосконалення, самовдосконалення і саморозвитку майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та спрямованої на підвищення результативності їхньої освітньої діяльності у ЗП(ПТ)О в цілому і забезпечення якості цієї підготовки у контексті її професійної спрямованості, зокрема;

- педагогічні умови загальноосвітньої підготовки (формування позитивної мотивації майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на досягнення успіху в навчальній діяльності; професійна спрямованість змісту предметів

загальноосвітньої підготовки; педагогічна інтеграція освітнього процесу; застосування інноваційних педагогічних технологій в опануванні здобувачами освіти предметами загальноосвітньої підготовки) комплексно забезпечуватимуть удосконалення її професійно спрямованого змісту;

– педагогічна система загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю базується на взаємозв'язку її цільового, методологічного, змістового, діяльнісного і результативного блоків та містить такі елементи: цілі, зміст, методи, форми, технології, що необхідні для безперервного вдосконалення, самовдосконалення їхніх навчальних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, котрі спрямовуватимуться на забезпечення дієвих позитивних змін у рівнях сформованості загальноосвітньої компетентності як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності на основі опанування змісту дисциплін загальної середньої освіти.

**Методи дослідження.** Відповідно до мети і поставлених у дослідженні завдань використовувалися такі методи:

– *теоретичні*: історичний, нормативно-порівняльний, контент-аналіз – для порівняння та зіставлення поглядів учених у галузі філософії, педагогіки, психології на різні аспекти досліджуваної проблеми, розгляду теоретичних питань з метою визначення поняттєво-категоріального апарату, обґрунтування суті, закономірностей і принципів забезпечення загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, технологій її реалізації; структурно-системний аналіз – для забезпечення комплексності обґрунтування концепції загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; синтез та узагальнення – для обґрунтування методологічних і методичних основ дослідження; метод моделювання – для розроблення моделі педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій щодо результативності розробленої педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю;

– *емпіричні*: праксиметричні (вивчення та аналіз педагогічного досвіду викладачів загальноосвітніх дисциплін); діагностичні (анкетування, бесіда, тестування, інтерв'ювання) – для виявлення інформації про стан загальноосвітньої підготовки у ЗП(ПТ)О аграрного профілю; метод експертних оцінок з метою вивчення існуючого стану загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та виокремлення комплексу її педагогічних умов; обсерваційні (пряме і непряме спостереження) – для з'ясування особливостей організації загальноосвітньої підготовки і змісту її характерних етапів; експериментальні (констатувальний, формувальний етапи педагогічного експерименту) – для перевірки результативності педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю;

– *статистичні* – частотний аналіз – для обчислення розподілу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю за рівнями сформованості загальноосвітньої компетентності, критерій  $\chi^2$  – для оцінювання достовірності відмінностей показників контрольних та експериментальних груп респондентів.



**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що *вперше*:

– *науково обґрунтовано концепцію* загальноосвітньої підготовки як теоретичної основи педагогічної системи, яка розкриває методологічні підходи і принципи, науково обґрунтований добір її професійно спрямованого змісту, інноваційних форм, методів, технологій, що сприяють продуктивному опануванню майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю знань відповідно до вимог освітньої програми;

– *спроектовано модель* загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, що цілісно відображає мету, зміст, засоби та педагогічні умови цього процесу і складається із п'яти взаємопов'язаних блоків: цільового (мета, групи чинників (внутрішні й зовнішні), методологічного (методологічні підходи та принципи), змістового (напрями структурування професійно спрямованого змісту та його компоненти), діяльнісного (етапи, форми, засоби), результативного (критерії, показники та рівні сформованості загальноосвітньої компетентності та очікуваний результат, що сприяє підвищенню якості здійснення цієї підготовки);

– *розроблено педагогічну систему* загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на засадах особистісно орієнтованого, системного, діяльнісного, контекстного, компетентнісного, інтегрованого підходів, що уможливорює розвиток їхніх навчальних знань, умінь, професійно важливих якостей через реалізацію: цілей (стратегічні, тактичні, оперативні); професійно спрямованого змісту (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, рефлексивно-діяльнісний, контрольний-оцінний компоненти); методів навчання (пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий; дослідницький; інтерактивний); інноваційних технологій навчання (проектні, тренінгові, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні); форм навчальної діяльності (індивідуальні, парні, групові, колективні), що в сукупності відображають складники загальноосвітнього процесу і через поетапне опанування майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю його професійно спрямованого змісту;

– *визначено педагогічні умови* загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (формування позитивної мотивації майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на досягнення успіху в навчальній діяльності; професійна спрямованість змісту предметів загальноосвітньої підготовки; педагогічна інтеграція освітнього процесу; застосування інноваційних педагогічних технологій в опануванні здобувачами освіти предметами загальноосвітньої підготовки) для продуктивного здійснення навчальної діяльності;

*удосконалено:*

– *зміст* загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, який формується з урахуванням положень принципів: загальних (професійної спрямованості, цілеспрямованості, науковості, доступності, інтегрованості, варіативності і альтернативності, послідовності і безперервності, наочності, свідомості та активності, політехнічності, систематичності та послідовності) та специфічних (співробітництва, самоорганізації, створення розвивального освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти). Удосконалення полягає у відборі та структуруванні навчального матеріалу

загальноосвітніх дисциплін, який реалізується на декількох рівнях (освітня програма, навчальний план, навчальна програма дисципліни, навчальний модуль, розділ, тема) з урахуванням його професійної спрямованості задля системного та послідовного засвоєння майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю;

– *діагностичний інструментарій* визначення рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності на основі опанування змісту загальноосвітніх предметів. Удосконалення полягає у виокремленні критеріїв, що визначають рівні розвиненості компонентів загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Відтак *мотиваційний критерій* забезпечується показниками сформованості в майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю інтересу до майбутньої професійної діяльності; здатності усвідомлювати свою роль у професії та її призначення, до синтезу, аналізу, узагальнення та структурування навчальних знань; *когнітивний* – розумінням суті, змісту, цілей та завдань навчальної діяльності; володінням системою знань, необхідних для ефективного виконання навчальних завдань; обізнаністю з методами та способами виконання навчальних завдань, які забезпечують оперативність, динамічність та ефективність рішень у різноманітних ситуаціях освітньої діяльності; *діяльнісний* – здатністю до самоорганізації та самонавчання; прагненням до саморозвитку; бажанням удосконалювати власний інтелектуальний рівень у процесі самоосвітньої діяльності; *аналітичний* – виявленням труднощів у навчальній діяльності, їх аналіз та подолання; контролем за всіма операціями навчальної дії в їх взаємозв'язку на рівні самоконтролю; використанням отриманих знань у процесі самоосвітньої діяльності;

*подальшого розвитку набув* зміст поняття «загальноосвітня компетентність майбутнього кваліфікованого робітника аграрного профілю»; розвиток полягає у виокремленні істотних видових ознак цієї інтегративної властивості особистості, якою володіє майбутній кваліфікований робітник-аграрник за результатами опанування освітньої програми повної загальної середньої освіти у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, що зумовлює його готовність і здатність до особистісної реалізації й саморозвитку, активного громадського життя та оволодіння аграрною професією за рахунок збалансованого поєднання основних ключових компетентностей, що виявляються в уміннях висловлювати власну думку усно і письмово, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати соціальні та сільськогосподарські проблеми, критично і системно мислити, здатності логічно обґрунтовувати позицію та співпрацювати з іншими людьми.

**Практичне значення одержаних результатів дослідження** полягає в розробленні та впровадженні в освітню практику діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти методичних рекомендацій «Організація професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю», програми авторського спецкурсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», навчальних посібників «Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів:

тренінг-курс», «Сільськогосподарські і меліоративні машини»; методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійного (професійно-технічного) навчального закладу, «Веб-квест у професійному навчанні», діагностичного комплексу визначення рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності тощо. Матеріали і результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися для подальшого наукового пошуку методичних положень ефективної організації загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, укладання навчальних посібників, розроблення навчально-методичних матеріалів для післядипломної освіти та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Обґрунтовані в дослідженні результати **впроваджено** в систему роботи: Вищого професійного училища № 41 м. Тульчина (довідка № 688 від 19.06.2018), Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Чернівецькій області (довідка № 193 від 28.08.2018), Державного навчального закладу «Бердичівське вище професійне училище» (довідка №253 від 04.07.2018), Вищого професійного училища № 34 м. Виноградів (довідка № 221 від 09.07.2018), Чаплинського професійного аграрного ліцею (довідка № 01.263/162 від 04.07.2018), Головинського вищого професійного училища нерудних технологій (довідка № 293 від 25.07.2018), Державного навчального закладу «Ізмаїльський центр професійно-технічної освіти» (довідка № 244 від 01.10.2018).

**Особистий внесок здобувача.** У «Методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу» [54] особистим внеском дисертанта є підрозділи: «Об'єкти оцінювання результатів навчання в контексті компетентнісного підходу», «Система контролю навчальних досягнень учнів»; у методичних рекомендаціях «Веб-квест у професійному навчанні» [56] особистим внеском автора є підрозділи: «Веб-квести у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників» і «Веб-квест «Агрохімія». У колективному навчальному посібнику «Сільськогосподарські і меліоративні машини» [55] особистим внеском дисертанта є розробка переліку питань для самоперевірки до кожного із розділів. У колективному навчальному посібнику «Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг-курс» [62], особистим внеском дисертанта є підрозділи: «Як здійснювати роботу над проектом?», «Як презентувати проект?». В авторському свідоцтві на науковий твір «Концепція проектного професійного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» [64] особистим внеском дисертанта є розробка методологічних підходів концепції проектного навчання у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на чисельних наукових і науково-практичних конференціях, наукових читаннях, педагогічних конгресах і семінарах різного рівня, зокрема:

*міжнародних:* «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти» (Україна, Тернопіль, 2011), «Безперервна професійна освіта в умовах інформаційного суспільства: досвід, проблеми, шляхи реалізації» (Україна,

Київ-Миколаїв, 2011); «Сучасні освітні технології у професійній підготовці фахівців (Україна, Львів, 2011), «Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства» (Україна, Київ, 2012), «Подготовка конкурентоспособного специалиста как цель современного образования» (Росія, Пенза – Семей – Шадринськ, 2012), «Теория и практика моделирования образовательной среды учреждений профессионального образования» (Росія, Чебоксари, 2012), «Психология труда и профессиональное развитие педагога: актуальное состояние, проблемы и перспективы» (Росія, Бірськ, 2012), «Компетентнісний підхід у системі неперервної професійної освіти» (Україна, Переяслав-Хмельницький, 2013), «Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі» (Україна, Луганськ, 2013), «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании» (Україна, Одеса, 2013), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Україна, Суми, 2014–2015, 2017); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, Вінниця, 2014); «International scientific-practical conference of teachers and psychologists» (Czech Republic, Prague, 2014), «Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній та вищій школі» (Україна, Херсон, 2014), «Preparing a competitive specialist as a purpose of modern education» (Czech Republic, Prague, 2014), «Освітні інновації: філософія. психологія, педагогіка» (Україна, Суми, 2014), «Професійна освіта в умовах сталого розвитку» (Україна, Київ, 2016), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ столітті» (Україна, Львів, 2018);

*всеукраїнських:* «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників» (Львів, 2011), «Інноваційні методики у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників автотранспортної галузі» (Київ, 2011), «Сучасна профільна освіта: традиції та інновації» (Чернівці, 2012), «Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры» (Україна, Днепропетровск, 2012), «Педагогічні інновації у фаховій освіті» (Ужгород, 2012), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (Умань, 2013), «Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників автотранспорту» (Київ, 2013), «Інноваційні методики професійної підготовки кваліфікованих робітників» (Київ, 2013), «Реформування освітньої системи України в контексті європейської інтеграції» (Львів, 2014); «Інноваційні технології сучасного підручникотворення в оновленні змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників» (Київ, 2014), «Підготовка компетентного фахівця в умовах глобалізаційних процесів» (Умань, 2014), «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2011 – 2018); «Проектування технологій професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників» (Київ, 2014), «Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (Київ, 2014), «Методологічні основи застосування інноваційних технологій навчання у професійно-технічних навчальних закладах сільськогосподарської галузі» (Київ-Полонне, 2014), «Навчально-методичний супровід упровадження особистісно-розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічну освіту» (Київ, 2014),

«Інноваційні методики професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери автотранспорту» (Київ, 2015), «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (Глухів, 2017), «Педагог постіндустріального суспільства: компетентність, культура, професіоналізм» (Київ, 2018).

**Матеріали кандидатської дисертації** на тему «Соціальний розвиток молодших школярів у групах продовженого дня» (спеціальність 13.00.07 – теорія і методика виховання) захищена у 2007 році в Інституті проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувались.

**Публікації.** Результати дослідження опубліковано в 64 (59 одноосібних) наукових працях, серед них: 1 монографія, 2 колективних навчальних посібники (у т.ч. 1 – із грифом МОН), 23 статті – у провідних вітчизняних наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки (у т.ч. 1 – в електронному), 6 статей – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (у т.ч. 2 – у педагогічних періодичних виданнях іноземних держав), 28 статей і тез, надрукованих у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій (у т.ч. 1 – англійською мовою в електронному виданні, 5 – у іноземних виданнях), 3 методичних рекомендацій (у т.ч. 2 – у співавторстві), 1 колективному авторському свідоцтві на науковий твір.

**Структура й обсяг дисертації.** Робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (532 найменувань, з них 21 – англійською мовою), 31 додаток на 130 сторінках. Робота містить 17 рисунків і 41 таблиці. Загальний обсяг дисертації – 24,4 авторських аркушів, із них основного тексту – 16,6 авторських аркушів.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ**

У **вступі** визначено та обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими темами; визначено проблему, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, викладено концепцію дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; наведено відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів; особистий внесок; подано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема»* – здійснено аналіз досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці, окреслено історичну ретроспективу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у системі професійної (професійно-технічної) освіти, проаналізовано зарубіжний досвід цієї підготовки та досліджено її стан.

Результати аналізу наукової літератури і дисертаційних робіт з теми дослідження засвідчує, що проблема загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є актуальною. З'ясовано, що розв'язання означеної наукової проблеми ґрунтується на: теоретичному аналізі безперервної освіти (В. Андрущенко, Н. Бахмат, А. Гуржій, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, П. Лузан, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва та ін.); розкритті значення освіти в системі людської діяльності (В. Беспалько,

В. Ільїн, Н. Кузьміна, Б. Лихачов, В. Рибалка, С. Рубінштейн, К. Ушинський та ін.); ролі освітніх концепцій та їх орієнтованість на розвиток особистості (Ю. Бабанський, В. Байденко, А. Маркова, Т. Мельничук, О. Онопрієнко, П. Підкасистий, Д. Тхоржевський та ін.); урахуванні освітніх потреб і потенціалу особистості майбутніх фахівців у плануванні траєкторії професійного розвитку (Т. Базавова, О. Васюк, В. Дуганець, І. Козловська, В. Нагаєв, В. Орлов, О. Попова, Г. Романова, М. Харламов та ін.); особливостях організації загальноосвітньої підготовки у ЗП(ПТ)О (Я. Камінецький, Б. Клим, А. Литвин, З. Резніченко, Л. Рябченко, Т. Сидоренко, Л. Сподін та ін.).

На основі аналізу наукових праць, освітніх та нормативних документів, існуючої практики загальноосвітньої підготовки констатовано, що вона має такі основні елементи змісту: освітню програму відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти; наявний навчальний матеріал для якісного здійснення цієї підготовки; рівень загального розвитку здобувача освіти. Серед елементів системи відбору змісту цієї підготовки провідними є першоджерела у вигляді базової літератури (із врахуванням специфіки профілю закладу). Такий підхід забезпечить необхідний по мінімуму та достатній програмно-цільовий курс загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійно (професійно-технічної) освіти різної профілізації.

Складність та багатовекторність досліджуваної проблеми надали можливість простежити різноманітні підходи вчених до періодизації історичного розвитку професійної (професійно-технічної) освіти України за різні роки існування: було проаналізовано стан наукової проблеми та джерельну базу дослідження; виділено та охарактеризовано етапи становлення, розвитку української системи професійно-технічної освіти, а конкретно – професійно-технічних шкіл України за радянської доби (визначено основні тенденції та закономірності їх розвитку та місце загальноосвітньої підготовки у навчанні майбутніх кваліфікованих робітників). Здійснена історико-педагогічна ретроспектива розгляду базових принципів загальноосвітньої підготовки, специфіка формування її змісту в закладах, які готували кваліфікованих працівників для аграрного сектора народного господарства. Дослідження виявило, що зміст цієї підготовки був максимально наближений до навчання у середній школі.

Теоретичний аналіз результатів наукових досліджень, присвячених вивченню зарубіжного досвіду з означеної проблематики (Н. Абашкіна, Л. Інгварсон (L. Ingvarson), С. Заскалета, Д. Кембер (D. Kember), І. Шупта, К. Устеміров та ін.), засвідчує значний інтерес серед науковців до вивчення аспектів здійснення загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю в інших країнах, що дає змогу констатувати наступне: загальноосвітня підготовка в закладах професійної освіти зарубіжних країн здійснюється цілеспрямовано, одночасно з освоєнням освітньої програми за професією впродовж усього терміну навчання; упроваджується за профілями як окрема частина навчального плану у вигляді навчальних предметів; сучасний рівень загальноосвітньої підготовки у професійній освіті зарубіжних країн за основними визначальними ознаками значною мірою збігається з вітчизняними.

Результати аналізу специфіки діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін ЗП(ПТ)О, наукових праць із професійної педагогіки, організації й управління процесом підготовки кваліфікованих робітників (С. Батишев, І. Зязюн, А. Каплун, Н. Кузьміна, А. Маркова, М. Михнюк, Н. Ничкало, О. Новіков, М. Пальчук, В. Скакун, В. Сластьонін та ін.) дали змогу зробити висновок, що загальноосвітня підготовка у ЗП(ПТ)О включає суспільно-гуманітарну та природничо-математичну складові; здійснюється на міждисциплінарній основі з дотриманням вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Наголошуючи на важливості загальноосвітньої підготовки у ЗП(ПТ)О, науковці переважно одностайні у поглядах, що її здійснення має бути не стихійним, а цілеспрямованим поетапним процесом, однак єдина методологічна визначеність у розумінні і вивченні феномену досі не склалася. Попри значний науковий доробок в означеній царині, проблема загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залишилася поза увагою і потребує нових наукових та емпіричних досліджень, підходів до її розв'язання, систематизації й теоретичного узагальнення.

У процесі пілотного дослідження з метою виявлення сучасного стану загальноосвітньої підготовки були проведені опитування, бесіди з викладачами загальноосвітніх дисциплін. Отримані результати засвідчили, що вони не достатньою мірою володіють сучасними методами, формами організації освітнього процесу, ефективними методиками і технологіями формування навчальних знань і вмінь майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, відчують потребу в налагодженні ефективної педагогічної взаємодії з ними. Так, 49,7 % викладачів відмічають слабку методично-технічну оснащеність ЗП(ПТ)О; 52,9 % – небажання майбутніх кваліфікованих робітників учитися; 50,2 % – оцінили рівень викладання загальноосвітньої підготовки у їхньому навчальному закладі як середній. Виявлено також основні причини, котрі знижують ефективність загальноосвітньої підготовки, зокрема з'ясовано, що 50,4 % викладачів стверджують, що відчують потребу у виданнях навчальної літератури для загальноосвітніх дисциплін у ЗП(ПТ)О, 17,9 %, педагогів висловили думку про внесення суттєвих змін до тематичного планування із загальноосвітніх предметів у ЗП(ПТ)О, а 16,9 % респондентів готові самостійно розробити власну програму викладання свого предмета у ЗП(ПТ)О для підвищення рівня його ефективності.

Вивчення стану загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю дало змогу стверджувати що: відсутній професійно спрямований процес здійснення цієї підготовки; значна кількість викладачів загальноосвітніх дисциплін недостатньо підготовлена до продуктивного її здійснення, що виявляється у відсутності необхідного навчального обладнання та методичних матеріалів; спостерігається також відсутність нових надходжень (підручників, методичної літератури) з викладання загальноосвітніх дисциплін у закладах професійно (професійно-технічної) освіти, що в майбутньому негативно позначиться на навчальних результатах майбутніх кваліфікованих робітників. Викладене дає змогу зробити висновок, що загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих робітників надто повільно трансформується в напрямі задоволення потреб сьогодення щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних презентуватися в освітньому середовищі, і не приносить бажаних результатів, а,

отже, потребує переосмислення існуючого досвіду та розроблення системи цілеспрямованого її проєктування, функціонування й реалізації.

У **другому розділі** – «*Концептуальні засади загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю*» – презентовано загальну методика дослідження, визначено методологічні підходи, обґрунтовано чинники і концепцію загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Методика наукового пошуку дослідження висвітлює короткий теоретико-методологічний опис досліджуваного процесу, представлений змістом та логікою його основних етапів і процедур.

На *теоретико-аналітичному етапі* (2011–2012 рр.), на основі вивчення стану проблеми у філософській, психолого-педагогічній і методичній літературі, визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу і завдання дослідження, розкрито суть, структуру і зміст загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, обґрунтовано окремі концептуальні положення та методика дослідження. На *діагностувально-пошуковому етапі* (2013–2014 рр.) проаналізовано й діагностовано наявний стан загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. На основі анкетування й опитування респондентів, спостережень за їхнім навчанням виявлено мотиви, рівень знань та вмій, професійно важливих якостей, що цілісно характеризують стан сформованості загальноосвітньої компетентності як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності. На *формульовально-узагальнювальному етапі* (2015–2017 рр.) здійснено експериментальну перевірку результативності запровадженої педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; проаналізовано й узагальнено емпіричні результати констатувального і формульовального етапів експерименту, сформульовано висновки дослідження, розроблено методичні рекомендації. На *контрольно-оцінному етапі* (2018–2019 рр.) сформульовано загальні висновки; обґрунтовано перспективи розвитку загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; здійснено оформлення матеріалів науково-дослідної роботи.

На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій, сучасних освітніх парадигм виокремлено провідні методологічні підходи до загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Установлено, що положення особистісно орієнтованого, системного, діяльнісного, контекстного, компетентнісного, інтегрованого підходів є теоретичним підґрунтям розроблення педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. *Особистісно орієнтований підхід* (І. Бех, Л. Єлагіна, І. Єрмаков, М. Заброцький, І. Зязюн, Н. Нікітіна, В. Рибалка та ін.) визначає організацію процесу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на засадах всебічного врахування їхніх індивідуальних потреб, здібностей і можливостей, ставлення до них як до свідомих і відповідальних суб'єктів навчальної взаємодії. *Системний підхід* (В. Беспалько, Н. Кузьміна, Г. Селевко, М. Фіцула, В. Шейко та ін.) вибудовує всі складові загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного



профілю в єдності, орієнтує на розкриття цілісності об'єкта, який вивчається, на вияв його структурних елементів та зв'язків між ними *Діяльнісний підхід* (Т. Ільїна, Д. Ельконін, П. Лузан, З. Слєпкань, С. Смірнов та ін.) виявляє властивості розвитку інтересів, намірів, уподобань та мотивів майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю не лише у процесі освітньої діяльності, а й предметної, розумової, індивідуальної, колективної тощо. *Контекстний підхід* (А. Вербицький, Я. Кузьмінов, О. Овчарук, Т. Садова та ін.) забезпечує умови трансформації навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у їхню професійну діяльність. *Компетентнісний підхід* (Е. Зеєр, І. Зимня, Т. Ковальова, А. Маркова, В. Нагаєв, Н. Ничкало, А. Хуторський, П. Щєдровицький, В. Ягупов та ін.) передбачає організацію загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців, за якої суттєво посилюється практично-прикладний аспект освіти, тобто акценти зосереджено на здатностях, уміннях, навичках, можливостях майбутнього кваліфікованого робітника ефективно здійснювати освітню діяльність. *Інтегрований підхід* (Ю. Бабанський, Л. Виготський, А. Каленський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Н. Тализіна та ін.) сприяє інтенсифікації, систематизації загальноосвітньої підготовки, оволодінню майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю знаннями із декількох дисциплін у межах одного уроку, тобто наявністю міжпредметних зв'язків як ефективних засобів якісного засвоєння навчального матеріалу.

У розділі представлено авторську концепцію професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, згідно з якою відбувається засвоєння знань, умінь та навичок із загальноосвітніх предметів, що уможлиблюють гідне презентування фахівця у соціумі в поєднанні з вмотивованим опануванням освітніми знаннями, уміннями, навичками та здатностями, необхідними для виконання майбутніх професійних обов'язків. Концепція спрямована на обґрунтування цілей, завдань, принципів, форм, методів, педагогічних умов та педагогічної системи означеної підготовки. До особливостей концепції віднесено положення про розгляд загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як інтегрованого процесу, що характеризується мотиваційними векторами вибору професії, визначає відповідальне ставлення до навчання, проявляється у пізнавальних інтересах, потребах, мотивах, цілях, формується і динамічно розвивається засобами професійно спрямованої навчальної діяльності, результатом якої є набуття особистістю ключових компетентностей, зокрема загальноосвітніх як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності.

Виокремлено й теоретично обґрунтовано *чинники* загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, а саме: *зовнішні* (престижність майбутньої професії; зміст та проблематика навчального матеріалу загальноосвітніх дисциплін; засоби навчання; професійна компетентність викладачів загальноосвітніх дисциплін; застосування інноваційних педагогічних технологій; комп'ютеризація загальноосвітнього процесу) та *внутрішні* (мотивація до навчання; педагогічна інтеграція (міжпредметні зв'язки); освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти). Аналіз означених груп чинників є підґрунтям для створення концепції, проєктування моделі

загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та розроблення відповідної педагогічної системи.

У **третьому розділі** – «*Теоретичні основи загальноосвітньої підготовки у закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю*» – охарактеризовано принципи, зміст, обґрунтовано педагогічні умови загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; розроблено критерії і показники загальноосвітньої компетентності означеної категорії майбутніх фахівців.

Ураховуючи те, що суть будь-якого концептуального бачення розв'язання проблеми дослідження реалізується на основі сукупності принципів як провідних регуляторів освітнього процесу, покликаних забезпечити його успішну реалізацію, для цілеспрямованого дослідження загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю визначено комплекс, що містить такі принципи: загальні (професійної спрямованості, цілеспрямованості, науковості, доступності, інтегрованості, варіативності й альтернативності, послідовності і безперервності, наочності, свідомості та активності, політехнічності, систематичності та послідовності) та специфічні (співробітництва, самоорганізації, створення розвивального освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти).

На основі вивчення наукового доробку вчених: С. Батишева, О. Васюк, М. Волошина, Т. Гордієць, Г. Гордійчук, Р. Гуревича, В. Дуганця, С. Літвінчук, В. Мельніченка, В. Олійника, Г. Педченко, О. Щербак та ін. виявлено й обґрунтовано професійно спрямований зміст загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Здійснений аналіз професійно спрямованого змісту цієї підготовки дає можливість виокремити у контексті її здійснення компоненти загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як інтегрований результат їхнього навчання, зокрема: мотиваційно-ціннісний (мотиви, потреби, ціннісні орієнтації у сенсі загальноосвітньої підготовки); когнітивно-процесуальний (фундаментальні базові знання учнів, отримані у процесі здійснення цієї підготовки); діяльнісно-рефлексивний (практичні вміння та навички, спрямовані на розвиток загальноосвітньої компетентності); контрольньо-оцінний (оволодіння конкретними операціями навчальної дії контролю на рівні самоконтролю).

На основі вивчення наукового доробку вчених щодо педагогічних умов, спрямованих на загальноосвітню підготовку майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, а також власного бачення проблеми, сформовано перелік із дев'яти педагогічних умов, забезпечення яких, ймовірно, сприятиме ефективності освітнього процесу в ЗП(ПТ)О. За результатами експертного оцінювання із застосуванням методу попарного ранжування встановлено, що найбільш вагомими з визначеного переліку є чотири. *Перша педагогічна умова* – формування позитивної мотивації майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на досягнення успіху в навчальній діяльності – спонукає їх до вибору конструктивного способу отримання інформації на засадах співпраці та взаєморозуміння з викладачем. Необхідність у вдосконаленні змісту загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю зумовила вибір *другої педагогічної*

*умови* – професійна спрямованість змісту предметів загальноосвітньої підготовки. Ґрунтуючись на викладених міркуваннях, під професійною спрямованістю змісту предметів загальноосвітньої підготовки розуміємо організацію освітнього процесу, в результаті здійснення якого відбувається засвоєння знань, умінь і навичок в обсязі навчальних програм, але з акцентом на можливість застосування отриманих знань при вивченні конкретної професії. Процес навчання, у свою чергу, передбачає поєднання теорії і практики через застосування різноманітних форм, методів і технологій. *Третя педагогічна умова* – педагогічна інтеграція освітнього процесу. Вона надає можливість якісно змінити процес загальноосвітньої підготовки, дає змогу викладачу загальноосвітніх дисциплін здійснювати творчу роботу, допомагає вдосконалювати, накопичувати і розвивати інтегровано власні педагогічні доробки, а також формувати у здобувачів освіти загальноосвітню компетентність, підвищувати рівень їхніх власних умінь працювати з великим обсягом інформації, реалізувати творчі можливості, збільшувати частку самостійної роботи учнів, підвищувати темп уроку та його навчальний ефект. Педагогічна інтеграція освітнього процесу, в свою чергу, потребує відповідних педагогічних можливостей. Таким чином, визначено *четверту педагогічну умову* – застосування інноваційних педагогічних технологій в опануванні здобувачами освіти предметами загальноосвітньої підготовки. Вони сприяють залученню майбутніх кваліфікованих робітників до активної взаємодії, умінь працювати в групах і підгрупах, тим самим сприяючи формуванню їхнього позитивного ставлення до навчання і прагнення до його високих результатів.

У розділі розкрито критерії, що визначають розвиненість компонентів загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Для кожного критерію розроблено відповідні показники, на основі яких виносилися судження про результати розвиненості компонентів. Відтак *мотиваційний критерій* забезпечується показниками сформованості в майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю інтересу до майбутньої професійної діяльності; здатності усвідомлювати свою роль у професії та її призначення; здатність до синтезу, аналізу, узагальнення та структурування навчальних знань; *когнітивний* – змісту, цілей та завдань освітньої діяльності; володінням системою знань, необхідних для ефективного виконання навчальних завдань; обізнаністю з методами та способами виконання навчальних завдань, які забезпечують оперативність, динамічність та ефективність рішень у різноманітних ситуаціях освітньої діяльності; *діяльнісний* – здатністю до самоорганізації й самонавчання; прагненням до саморозвитку; бажанням удосконалювати власний інтелектуальний рівень у процесі самоосвітньої діяльності; *аналітичний* – виявленням труднощів у освітній діяльності, їх аналіз та подолання; контролем за всіма операціями навчальної дії у їх взаємозв'язку на рівні самоконтролю; використанням отриманих знань у процесі самоосвітньої діяльності.

У **четвертому розділі** – *«Педагогічна система загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійних (професійно-технічної) освіти аграрного профілю»* – здійснено обґрунтування педагогічної системи вищезазначеної підготовки, представлено цілі, зміст, методи, форми і технології.

В основу розроблення педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю покладено положення про те, що кожна система має свою організацію, яка визначається зв'язками, упорядкованістю та структурою. Поняття системи розуміється як фіксовані постійні індивідуальні властивості елементів, що визначають її статичний характер. Динаміка, взаємодія та рух елементів системи зумовлені зв'язками, завдяки яким устанавлюється її упорядкованість.

Здійснений системний аналіз процесу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю дав змогу обґрунтувати структуру цієї педагогічної системи як багаторівневий конструкт, що характеризується цілісністю та системою зв'язків. Основними елементами означеної системи, з акцентуванням на дослідження А. Аперова, В. Беспалька, П. Лузана, Н. Кузьміної, В. Радкевич, визначено підсистеми: цілей, змісту, методів, форм і засобів навчання та контролю. Наголошено, що кожен елемент (підсистема) займає певну позицію та виконує певні функції, що мають задовольняти потреби педагогічної системи з урахуванням її цілісності та взаємодії із зовнішнім середовищем.

Розроблено модель педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (рис. 1), що містить п'ять взаємопов'язаних блоків (цільовий, методологічний, змістовий, діяльнісний, результативний). *Цільовий* визначає конкретну мету та групи чинників (зовнішні і внутрішні), що безпосередньо впливають на її реалізацію. *Методологічний* об'єднує: нормативно-правове забезпечення, вимоги та функції до здійснення загальноосвітньої підготовки у ЗП(ПТ)О, спираючись на чинне законодавство, що дає змогу визначити головну мету розробленої педагогічної системи. Досягнення мети повинно ґрунтуватись на відповідних теоретико-методологічних засадах. До них нами віднесено методологічні підходи та принципи (загальні і специфічні). *Змістовий* виокремлює компоненти професійно спрямованого змісту природничо-математичної та суспільно-гуманітарної підготовок майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, рефлексивно-діяльнісний, контрольо-оцінний) у контексті його проектування. *Діяльнісний* демонструє реалізацію педагогічної системи на умовно виокремлених етапах загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю – мотиваційному, процесуальному та діагностувальному. *Результативний* складається із критеріїв та показників, які характеризують рівні (репродуктивний, продуктивний, творчий) сформованості загальноосвітньої компетентності.

Запропонована педагогічна система є сукупністю взаємопов'язаних структурних елементів, необхідних для безперервного і цілеспрямованого здійснення професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, результат якої спрямований на дієві позитивні зміни у рівнях загальноосвітньої компетентності як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності, зокрема: мета – визначається на основі прогнозування, моделювання і проектування загальноосвітнього процесу; зміст – розробляється на основі дидактичних принципів із дотриманням логічних зв'язків між його компонентами, а також з урахуванням методів навчання (пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий; дослідницькі; інтерактивні), що передбачають

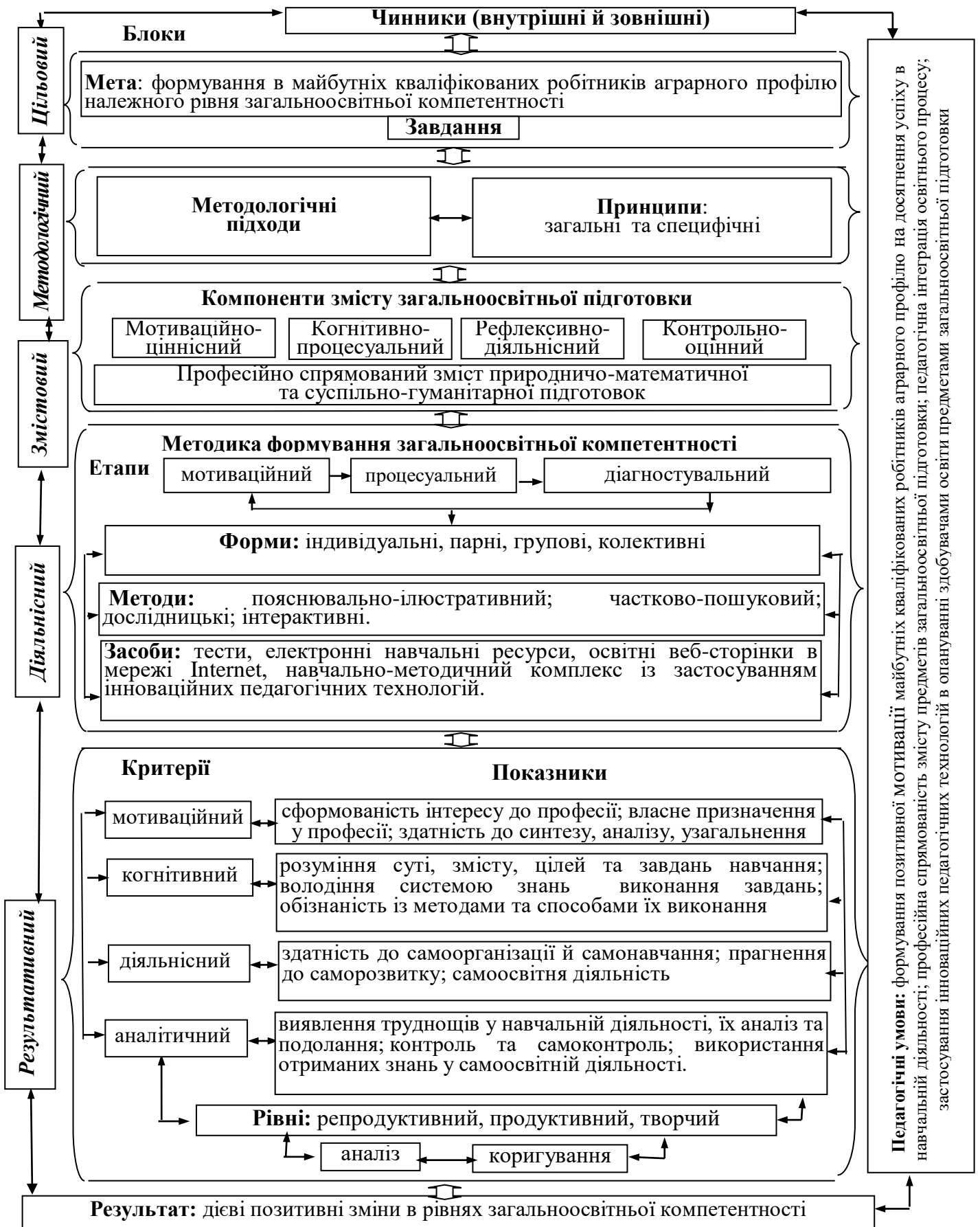


Рис. 1. Модель педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (розроблено автором)

суб'єкт-суб'єкту взаємодію, стимулюють і мотивують навчально-пізнавальну діяльність майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, уможливають співпрацю між суб'єктами освітнього процесу, забезпечують набуття досвіду взаємодії та вдосконалення методик викладання при умові використання сучасних технологій навчання, рефлексії навчальної діяльності та її результатів; колективній, індивідуальних формах, інноваційних педагогічних технологіях, що сприяють активності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у творчому вирішенні навчальних завдань. Основним завданням розробленої моделі педагогічної системи є спрямованість її безпосередніх компонентів на сформованість рівнів загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, що полягає у структуруванні навчального матеріалу, активізації навчально-пізнавальної діяльності, формуванні міждисциплінарних знань і вмінь, навичок їхньої самостійної діяльності, а також оцінювання рівнів цієї компетентності на різних етапах загальноосвітньої підготовки.

З'ясовано, що організація професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю є процесом реалізації інноваційної діяльності, вдосконалення їхніх знань, вмінь і навичок, отримання нових, більш якісних результатів. У процесі здійснення цієї підготовки викладачі загальноосвітніх дисциплін реалізують методику стимулювання мотивації до навчально-пізнавальної діяльності (передбачає створення умов позитивного ставлення до навчання, наявності пізнавального інтересу, потреби у здобутті знань, почуття обов'язку й відповідальності за результати навчання); методику формування знань і вмінь (здатність особистості цілеспрямовано, якісно та успішно здійснювати навчальну діяльність, що в майбутньому ґрунтується на усвідомленому застосуванні знань, навичок, досвіду); методику формування позитивного ставлення до навчання (активне залучення майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю до групових та колективних форм взаємодії у навчальній діяльності).

З урахуванням необхідності створення алгоритму процесу здобуття конкретизованих знань, умінь та формування необхідних якостей і здатностей із дотриманням діагностичності у визначенні цілей, оптимальності вибору методів, засобів, прийомів, форм реалізації конкретизованого змісту, що має відбуватися шляхом інтеграції до існуючої системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, обґрунтовано технології формування загальноосвітньої компетентності. Наголошено на доцільності спиратися як на усталені педагогічні технології з їх методами і формами навчальної діяльності, які слугують основою педагогічного процесу, так і на сучасні надбання педагогічної теорії і практики, зокрема інноваційні педагогічні технології (проектні, тренінгові, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні). Їх використання сприяє розвитку потреби особистості у прагненні до саморозвитку та самореалізації, формуванню культури взаємовідносин, налагодженню співпраці під час вирішення навчальних завдань на засадах розвитку творчого потенціалу.

Визначено й охарактеризовано методи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що підвищують мотивацію, організацію навчально-пізнавальної діяльності, контроль і корекцію, зокрема: інтегровані та

бінарні уроки; професійно орієнтовані завдання; тести; практичні та лабораторні роботи колективного способу спілкування, самостійні роботи; тренінги; виконання проєктів різного навчального спрямування; колективна самоосвітня діяльність.

У розділі висвітлено переваги застосування професійно спрямованих інтегрованих курсів як провідного змістового компонента сформованості рівнів загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю з використанням міжпредметних зв'язків з метою на якісно новому рівні вирішувати завдання ефективного навчання, у результаті чого закладається комплексне бачення вирішення викладачем загальноосвітніх дисциплін проблем у навчанні шляхом проведення уроків або практично-лабораторних робіт з використанням раніше набутих знань, пов'язуючи їх викладання у певну систему. Тобто курси інтегрують знання, отримані при вивченні різних загальноосвітніх дисциплін навчального плану і сприяють формуванню комплексу навчальних умінь та навичок, особистісних якостей. Це дасть змогу викладачеві виявити проблемні питання стосовно конкретної теми, які доцільно розглянути з використанням міжпредметних зв'язків.

Узагальнено застосування партисипативних методів, котрі мають застосовуватися для навчання і розвитку майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. За активністю впливу на процес сформованості загальноосвітньої компетентності виокремлено такі групи партисипативних методів: суб'єкт-суб'єктної взаємодії (педагогічна взаємодія, взаємоспостереження); удосконалення навчальних умінь (узгодження думок, групова та індивідуальна робота); творчого розвитку особистості (розв'язання навчальних завдань, проєктування, ситуаційний аналіз); контролю (взаємоконтроль, взаємооцінювання, взаєморефлексія). Вони сприяють розвитку творчої активності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, самостійному пошуку з різних інформаційних джерел варіантів виконання завдань; організації власної діяльності, вибору типових методів і способів виконання навчальних завдань для оцінювання їхньої ефективності і якості; розвитку дослідницьких умінь, оцінюванню і корекції власної діяльності, несенню відповідальності за результати своєї роботи; роботі в колективі, ефективному спілкуванню з викладачами та одногрупниками.

Розроблено методичні рекомендації щодо організації професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, в яких викладено її особливості у здобутті аграрної професії, специфіку використання міжпредметних зв'язків, доцільність запровадження відповідних професійно спрямованих інтегрованих курсів з цієї підготовки із застосуванням інноваційних педагогічних технологій навчання для підвищення її ефективності. Представлено алгоритм організації цих професійно спрямованих інтегрованих курсів у природничо-математичному та суспільно-гуманітарному циклах загальноосвітньої підготовки. Наведено приклади використання окремих методів активізації навчально-пізнавальної діяльності (активних та інтерактивних) на цих заняттях, тренінгову технологію (робота у малих групах, «мозковий штурм», аналіз конкретної ситуації), роботу над проєктом, що дає змогу організувати ефективну освітню діяльність майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

У п'ятому розділі – «Експериментальна перевірка результативності педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю» – обґрунтовано програму педагогічного експерименту, проаналізовано й систематизовано результати констатувального та формувального етапів експерименту з метою перевірки результативності педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, діагностику рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності. Окреслено прогностичні перспективи розвитку загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Педагогічний експеримент проводився на базах: Вищого професійного училища № 41 м. Тульчина, Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, Державного навчального закладу «Бердичівське вище професійне училище», Вищого професійного училища № 34 м. Виноградів, Чаплинського професійного аграрного ліцею, Головинського вищого професійного училища нерудних технологій, Державного навчального закладу «Ізмаїльський центр професійно-технічної освіти».

Дослідженням були охоплені 450 здобувачів освіти ЗП(ПТ)О аграрного профілю (на констатувальному та формувальному етапах експерименту). Кількість респондентів у контрольній (далі – КГ) і експериментальній (далі – ЕГ) групах була, відповідно, 224 та 226 осіб. У дослідженнях також брали участь 18 експертів (науковці, керівники навчальних закладів, методисти, викладачі).

У перебігу першого етапу було спроектовано програму педагогічного експерименту і забезпечено умови її реалізації; здійснено добір об'єктів педагогічного експерименту; обґрунтовано розмір генеральної та вибіркової сукупностей, визначено експериментальні бази дослідження; відібрано експериментальний та контрольний масиви, здійснено аналіз однорідності досліджуваних груп. Другий етап передбачав проведення констатувального і формувального експериментів. Відповідно до результатів першого, констатувального етапу дослідження, визначено рівні сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (репродуктивний, продуктивний, творчий); укладено діагностичний інструментарій. Також з'ясовано, що узагальнені показники цих рівнів у контрольних й експериментальних групах мають незначні відхилення.

Результати, отримані на констатувальному етапі, стали основою для визначення змісту формувального етапу експерименту. У його перебігу вирішувалися такі завдання: засобами діагностичного інструментарію визначити співпадіння (розбіжності) початкових станів контрольного й експериментального масивів; в експериментальній групі ввести експериментальні фактори впливу: здійснювати загальноосвітню підготовку відповідно до розробленої педагогічної системи та організаційно-методичного забезпечення. Зазначимо, що поточне оцінювання результатів формувального експерименту спрямовувалося на корекцію загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, визначення тенденцій та перспектив їхнього навчання, контроль за динамікою загальноосвітньої компетентності, корекцію організаційно-змістового



забезпечення освітнього процесу, забезпечення педагогічних умов, що мають ймовірно гарантувати позитивні зрушення у рівнях сформованості означеної компетентності респондентів ЕГ та КГ за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-процесуальним, діяльнісно-рефлексивним та контрольньо-оцінним компонентами. Про позитивну динаміку рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю за цими компонентами на констатувальному і формувальному етапах експерименту свідчать дані, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

**Результати діагностування рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю**

Рівні	КГ				ЕГ			
	Констатувальний етап		Формувальний етап		Констатувальний етап		Формувальний етап	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
<b>мотиваційно-ціннісний компонент</b>								
Репродуктивний	101	45,09	86	38,39	102	45,13	30	13,27
Продуктивний	111	49,55	118	52,68	112	49,56	155	68,59
Творчий	12	5,36	20	8,93	12	5,31	41	18,14
<b>Всього</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>
<b>когнітивно-процесуальний компонент</b>								
Репродуктивний	110	49,12	93	41,52	110	48,67	33	14,60
Продуктивний	103	45,98	113	50,45	105	46,46	154	68,14
Творчий	11	4,90	18	8,03	11	4,87	39	17,26
<b>Всього</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>
<b>рефлексивно-діяльнісний компонент</b>								
Репродуктивний	113	50,45	95	42,41	113	50,00	39	17,26
Продуктивний	101	45,09	112	50,00	103	45,58	150	66,37
Творчий	10	4,46	17	7,59	10	4,42	37	16,37
<b>Всього</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>
<b>контрольно-оцінний компонент</b>								
Репродуктивний	101	45,09	83	37,05	103	45,58	31	13,72
Продуктивний	110	49,11	120	53,57	111	49,11	153	67,70
Творчий	13	5,80	21	9,38	12	5,31	42	18,58
<b>Всього</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>224</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>	<b>226</b>	<b>100</b>

Порівняння розподілів досліджуваних груп за рівнями сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на початку і в кінці формувального експерименту здійснювався за допомогою комп'ютерної програми «Педагогічна статистика». Для зіставлення

розподілів респондентів досліджуваних груп було застосовано критерій статистики  $\chi^2$  (критерій Пірсона).

Потрібно зазначити, що по завершенню експерименту помітним було збільшення кількості майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у ЕГ, в яких рівень сформованості загальноосвітньої компетентності експерти оцінили як продуктивний за компонентами: на 19,03 % ціннісно-мотиваційний, на 21,68 % – когнітивно-процесуальний, на 20,79 % – рефлексивно-діяльнісний та 18,59 % – контрольню-оцінний). При цьому в середньому на 30 % зменшилася частка респондентів, які досягли лише репродуктивного рівня за всіма компонентами.

Зауважимо, що значні зрушення відмічалися експертами у розвитку когнітивно-процесуального та рефлексивно-діялісного компонентів, які за традиційної методики дістають незначного розвитку.

Детальний кількісний аналіз результатів формувального експерименту уможливив зробити низку висновків. На початку дослідження респонденти продемонстрували майже однаковий рівень розвитку когнітивно-процесуального та контрольню-оцінного компонентів – частка респондентів, що продемонстрували творчий рівень, була від 4,87 до 5,80 %, продуктивного – від 45,98 до 49,11 %, репродуктивного – 45,09 до 49,12%. Рівні розвитку мотиваційного-ціннісного та рефлексивно-діялісного були нижчими: частка майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю із творчим рівнем складала від 4,42 до 5,36 %, продуктивного – від 45,09 до 49,56 %, репродуктивного – від 45,09 до 50,45 % .

Після завершення експерименту зафіксовано такі зміни. Респонденти контрольних груп продемонстрували певний розвиток мотиваційно-ціннісного та контрольню-оцінного компонентів, що відобразилося в незначному збільшенні кількості майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю з творчим та продуктивним рівнями (до 4,0 %). У розвитку когнітивно-процесуального компонента респондентів КГ були наявні зрушення на творчому рівні (до 3,13%), оскільки збільшилася ця частка майбутніх кваліфікованих робітників та, відповідно, меншою стала група з репродуктивним рівнем. Тобто, узвичаєна система загальноосвітньої підготовки забезпечує оволодіння майбутніми кваліфікованими робітниками базовими навичками пошуку і обробки навчальної інформації, виконання типових завдань за відомими алгоритмами, нескладного аналізу та класифікації даних. Не виявилось також суттєвих змін у рівнях загальноосвітньої компетентності рефлексивно-діялісного компонента в майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю КГ, що підтвердило низьку готовність майбутнього фахівця до самостійного оцінювання своєї освітньої діяльності, саморозвитку, а також до аргументованого вибору, прийняття рішення та прогнозування наслідків.

Респонденти ЕГ продемонстрували суттєві зрушення у розвитку мотиваційно-ціннісного та контрольню-оцінного компонентів, збільшивши чисельність представників підгруп із продуктивним та творчим рівнями, та відчутно зменшивши відповідно когорту з репродуктивним рівнем. Таким чином, результати загальноосвітньої підготовки виглядали оптимістично: більше респондентів (понад 40 % КГ та ЕГ) демонструють продуктивний рівень, а кількість здобувачів освіти з репродуктивним рівнем майже втричі менша за кількість респондентів із творчим рівнем.

Дещо інша ситуація склалася за результатами розвитку когнітивно-процесуального та рефлексивно-діяльнісного компонентів. Респонденти КГ продемонстрували позитивні зрушення, що відобразилося на кількості майбутніх кваліфікованих робітників із продуктивним та творчим рівнями (збільшення у середньому до 5 %). Респонденти ЕГ наприкінці експерименту продемонстрували збільшення чисельності з продуктивним (на 21,68 %) та творчим (12,39 %) рівнями (когнітивно-процесуальний компонент) та, відповідно, на 20,79 % і 11,95 % (рефлексивно-діяльнісний компонент). Для нашого дослідження це означає, що запропонована педагогічна система результативна в розвитку самостійності, ініціативності та готовності до творчої освітньої діяльності й подальшого всебічного розвитку і поглиблення знань. Майбутні кваліфіковані робітники аграрного профілю здатні оволодіти освітніми знаннями, алгоритмом проектування, що складає фундамент для виконання творчих завдань з умінням виявляти навчальну проблему, визначати способи її розв'язання, формулювати мету, ставити та самостійно виконувати завдання, демонструє достатній рівень володіння інформаційною культурою. У них наявний високий рівень сформованості ціннісно-мотиваційної та емоційної сфери, простежується готовність наполегливо працювати, винаходити нове. Крім того, майбутні кваліфіковані робітники аграрного профілю здатні ефективно виражати думки, обґрунтовувати та захищати свою позицію через ведення діалогу та дискусії на уроці.

Результати порівняльного аналізу дослідження показали, що рівні сформованості загальноосвітньої компетентності КГ істотно не змінилися, тоді як в ЕГ відбулися помітні зміни, що характеризують збільшення кількості майбутніх кваліфікованих робітників із творчим і продуктивним рівнями та значне зменшення їх з репродуктивним рівнем. Зокрема, наприкінці експерименту констатовано суттєве збільшення часток респондентів ЕГ порівняно з КГ із творчим рівнем за ціннісно-мотиваційним компонентом – на 9,21 %, за когнітивно-процесуальним – на 9,23 %, за рефлексивно-діялісним – на 8,78 %, за контрольньо-оцінним – на 9,20 %. Це дає підстави стверджувати, що отримані результати з ймовірністю 95% значно відрізняються. Позитивна динаміка розподілу рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю свідчить про результативність упровадженої педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Результати проведеного дослідження дали змогу прогностично обґрунтувати перспективи розвитку загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на загальнодержавному, регіональному та рівнях закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

## ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове розв'язання наукової проблеми загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, що відображено в концепції, обґрунтуванні та розробленні педагогічної системи цієї підготовки у закладах

професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю та експериментальній перевірці її ефективності.

Отримані результати підтвердили положення гіпотези, засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дали змогу сформулювати такі **ВИСНОВКИ**:

1. Результати теоретичного аналізу проблеми свідчать, що, попри значний науковий доробок в означеній царині, проблема загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залишилася поза увагою і потребує нових наукових та емпіричних досліджень, підходів до її розв'язання, систематизації та теоретичного узагальнення. Учені переважно одностайні у поглядах, що її здійснення має бути цілеспрямованим поетапним процесом, проте єдина методологічна визначеність у розумінні і вивченні феномена досі не склалася.

У процесі вивчення філософської, психолого-педагогічної наукової літератури проаналізовано стан наукової розробки та джерельну базу дослідження; виділено та охарактеризовано етапи становлення, розвитку української системи професійно-технічної освіти, а конкретно – професійно-технічних шкіл України за радянської доби (визначено основні тенденції та закономірності їх розвитку та місце загальноосвітньої підготовки у навчанні майбутніх кваліфікованих робітників).

З'ясовано суть та структуру поняття «загальноосвітня компетентність майбутнього кваліфікованого робітника аграрного профілю» як інтегративної властивості особистості, якою володіє майбутній кваліфікований робітник-аграрник за результатами опанування освітньої програми повної загальної середньої освіти у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, що зумовлює його готовність і здатність до особистісної реалізації й саморозвитку, активного громадського життя та оволодіння аграрною професією за рахунок збалансованого поєднання основних ключових компетентностей, що виявляються в уміннях висловлювати власну думку усно і письмово, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати соціальні та сільськогосподарські проблеми, критично і системно мислити, здатності логічно обґрунтовувати позицію та співпрацювати з іншими людьми.

У результаті вивчення сучасного стану загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю було виявлено, що: відсутній професійно спрямований процес цієї підготовки; значна кількість викладачів загальноосвітніх дисциплін недостатньо підготовлена до продуктивного її здійснення, що виявляється у відсутності необхідного навчального обладнання та методичних матеріалів, спостерігається також недостатнє надходження нових підручників, методичної літератури з викладання загальноосвітніх дисциплін у закладах професійно (професійно-технічної) освіти, що в майбутньому може негативно позначитися на навчальних результатах майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Натомість зарубіжна освітня практика засвідчує значний інтерес серед науковців до вивчення аспектів здійснення загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю в інших країнах, що дає змогу констатувати наступне: загальноосвітня підготовка в закладах професійної освіти зарубіжних країн здійснюється цілеспрямовано, одночасно з освоєнням освітньої програми за професією упродовж усього терміну навчання; упроваджується за профілями як окрема частина навчального плану, у вигляді загальноосвітніх предметів у структурі

плану; сучасний рівень загальноосвітньої підготовки у професійній освіті зарубіжних країн за основними визначальними ознаками значною мірою збігаються із вітчизняними.

2. До методологічних підходів загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного віднесено: *особистісно орієнтований* (визначає організацію процесу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на засадах всебічного врахування їхніх індивідуальних потреб, здібностей і можливостей, ставлення до них як до свідомих і відповідальних суб'єктів навчальної взаємодії); *системний* (вибудовує всі складові загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у єдності, орієнтує на розкриття цілісності об'єкта, який вивчається, вияв його структурних елементів та зв'язків між ними); *діяльнісний* (виявляє властивості розвитку інтересів, намірів, уподобань та мотивів майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю не лише у процесі освітньої діяльності, а й предметної, розумової, індивідуальної, колективної та ін.); *контекстний* (забезпечує умови трансформації навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у їхню професійну діяльність); *компетентнісний* (передбачає організацію загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців, за якої суттєво посилюється практично-прикладний аспект освіти, тобто акценти зосереджено на здатностях, уміннях, навичках, можливостях майбутнього кваліфікованих робітників ефективно здійснювати освітню діяльність). *інтегрований підхід* (сприяє інтенсифікації, систематизації загальноосвітньої підготовки, оволодінню майбутніми кваліфікованими робітниками аграрного профілю знаннями з декількох дисциплін у межах одного уроку, тобто наявністю міжпредметних зв'язків як ефективного засобу якісного засвоєння навчального матеріалу).

3. Науково обґрунтовано авторську концепцію загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, згідно з якою відбувається засвоєння знань, умінь та навичок із загальноосвітніх предметів, що уможливають гідне презентування фахівця у соціумі в поєднанні з вмотивованим опануванням освітніми знаннями, уміннями, навичками та здатностями, необхідними для виконання майбутніх професійних обов'язків. Концепція спрямована на обґрунтування цілей, завдань, принципів, форм, методів, педагогічних умов та педагогічної системи означеної підготовки. До особливостей концепції віднесено положення про розгляд загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як інтегрованого процесу, що характеризується мотиваційними векторами вибору професії, визначає відповідальне ставлення до навчання, проявляється у пізнавальних інтересах, потребах, мотивах, цілях, формується і динамічно розвивається засобами професійно спрямованої навчальної діяльності, результатом якої є набуття особистістю ключових компетентностей, зокрема загальноосвітньої як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності. Реалізація концептуальних положень передбачає створення моделі та педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

4. Обґрунтовано чинники, принципи, педагогічні умови і модель загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. До них чинників віднесено: зовнішні (престижність майбутньої професії; зміст та проблематика навчального матеріалу загальноосвітніх дисциплін; засоби навчання; професійна компетентність викладачів загальноосвітніх дисциплін; застосування інноваційних педагогічних технологій; комп'ютеризація загальноосвітнього процесу) та внутрішні (мотивація до навчання; педагогічна інтеграція (міжпредметні зв'язки); освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти). Принципи загальноосвітньої підготовки складають: загальні (професійної спрямованості, цілеспрямованості, науковості, доступності, інтегрованості, варіативності і альтернативності, послідовності і безперервності, наочності, свідомості та активності, політехнічності, систематичності та послідовності) та специфічні (співробітництва, самоорганізації, створення розвивального освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти).

До педагогічних умов загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників віднесено: формування позитивної мотивації майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю на досягнення успіху в навчальній діяльності; професійна спрямованість змісту предметів загальноосвітньої підготовки; педагогічна інтеграція освітнього процесу; застосування інноваційних педагогічних технологій в опануванні здобувачами освіти предметами загальноосвітньої підготовки. Кожна окремо взята умова не може повністю забезпечити результативності загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, лише системна єдність їх дає змогу успішно здійснювати її в закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю.

Модель педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю містить п'ять блоків. *Цільовий* визначає конкретну мету та групи чинників (зовнішні й внутрішні), що безпосередньо впливають на її реалізацію. *Методологічний* об'єднує нормативно-правове забезпечення, вимоги та функції до здійснення загальноосвітньої підготовки у ЗП(ПТ)О, спираючись на чинне законодавство, що уможливило визначити головну мету розробленої педагогічної системи. Досягнення мети повинно ґрунтуватись на відповідних теоретико-методологічних засадах. До них нами віднесено методологічні підходи, принципи (загальні і специфічні). *Змістовий* виокремлює компоненти професійно спрямованого змісту природничо-математичної та суспільно-гуманітарної підготовок майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, рефлексивно-діяльнісний, контрольно-оцінний) у контексті його проєктування. *Діяльнісний* демонструє реалізацію педагогічної системи на умовно виокремлених етапах загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю – мотиваційному, процесуальному та діагностувальному. *Результативний* складається із критеріїв та показників, які характеризують рівні сформованості загальноосвітньої компетентності.

До критеріїв оцінювання рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю віднесено:

*мотиваційний критерій*, що забезпечується показниками сформованості в майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю інтересу до майбутньої професійної діяльності; здатності усвідомлювати свою роль у професії та її призначення; здатність до синтезу, аналізу, узагальнення та структурування навчальних знань; *когнітивний* – змісту, цілей та завдань освітньої діяльності; володінням системою знань, необхідних для ефективного виконання навчальних завдань; обізнаністю із методами та способами виконання навчальних завдань, які забезпечують оперативність, динамічність та ефективність рішень у різноманітних ситуаціях освітньої діяльності; *діяльнісний* – здатністю до самоорганізації і самонавчання; прагненням до саморозвитку; бажанням удосконалювати власний інтелектуальний рівень у процесі самоосвітньої діяльності; *аналітичний* – виявленням труднощів у освітній діяльності, їх аналіз та подолання; контролем за всіма операціями навчальної дії в їх взаємозв'язку на рівні самоконтролю; використанням отриманих знань у процесі самоосвітньої діяльності. Визначено три рівні сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю – репродуктивний, продуктивний, творчий.

5. Педагогічна система загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю є сукупністю взаємопов'язаних структурних елементів, необхідних для безперервного і цілеспрямованого її здійснення, результат якої спрямований на дієві позитивні зміни у рівнях загальноосвітньої компетентності як інтегрованого результату їхньої навчальної діяльності, зокрема: мета – визначається на основі прогнозування, моделювання і проєктування загальноосвітнього процесу; зміст – розробляється на основі дидактичних принципів з дотриманням логічних зв'язків між його компонентами, а також з урахуванням методів навчання (пояснювально-ілюстративний; частково-пошуковий; дослідницькі; інтерактивні), що передбачають суб'єкт-суб'єктну взаємодію, стимулюють і мотивують навчально-пізнавальну діяльність майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, уможливають співпрацю між суб'єктами освітнього процесу, забезпечують набуття досвіду взаємодії та вдосконалення методик викладання при умові використання сучасних технологій навчання, рефлексії навчальної діяльності та її результатів; колективній, індивідуальних формах, інноваційних педагогічних технологіях, що сприяють активності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю у творчому вирішенні навчальних завдань. Основним завданням розробленої моделі педагогічної системи є спрямованість її безпосередніх компонентів на сформованість рівнів загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, що полягає у структуруванні навчального матеріалу, активізації навчально-пізнавальної діяльності, формуванні міждисциплінарних знань і вмінь, навичок їхньої самостійної діяльності, а також оцінюванні рівнів цієї компетентності на різних етапах загальноосвітньої підготовки.

На основі якісного і кількісного аналізу отриманих результатів педагогічного експерименту констатовано показники, що підтверджують позитивну динаміку рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. Узагальненням та порівнянням динаміки наприкінці експерименту констатовано суттєве збільшення часток респондентів ЕГ порівняно з КГ із творчим

рівнем за ціннісно-мотиваційним компонентом – на 9,21 %, за когнітивно-процесуальним – на 9,23 %, за рефлексивно-діяльним – на 8,78 %, за контрольньо-оцінним – на 9,20 %.

Це дає підстави стверджувати, що отримані результати з ймовірністю 95% значно відрізняються. Позитивна динаміка розподілу рівнів сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю свідчить про результативність упровадженої педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

6. Результати дослідження проблеми дали змогу визначити перспективні напрями розвитку загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, а саме:

– *на загальнодержавному рівні*: державна підтримка загальноосвітньої підготовки на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; здійснення матеріального заохочення викладачів загальноосвітніх дисциплін, які беруть участь у розробці Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти та навчальних програм з освітніх галузей, адаптованих до ЗП(ПТ)О; створення банку інноваційних педагогічних технологій з метою вдосконалення професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін;

– *на регіональному рівні*: співпраця методистів Навчально-методичних центрів професійної (професійно-технічної) освіти та методистів ЗП(ПТ)О щодо аналізу й уточнення змісту загальноосвітніх дисциплін для внесення коректив у робочі навчальні програми; запровадження моніторингу оцінювання якості професійно-педагогічної діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін з оприлюдненням його результатів на веб-сайті освітньої установи; забезпечення участі викладачів ЗП(ПТ)О в обласних науково-практичних конференціях, семінарах-практикумах, вебінарах, майстер-класах, педагогічних виставках з пропагуванням досвіду викладання; підвищення рівня мотивації викладачів загальноосвітніх дисциплін аграрного профілю до розроблення авторських методик, підручників, навчальних посібників, методичних розробок, електронних засобів навчання тощо; налагодження взаємодії регіональних методичних служб професійної (професійно-технічної) освіти з методичними службами ЗП(ПТ)О щодо вивчення та поширення інноваційного педагогічного досвіду викладачів загальноосвітніх дисциплін; оновлення змісту і форм діяльності методичних секцій викладачів загальноосвітніх дисциплін ЗП(ПТ)О різної профілізації;

– *на рівні закладів професійної (професійно-технічної) освіти*: налагодження співпраці між викладачами загальноосвітніх дисциплін, спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання з метою якісної реалізації міжпредметних зв'язків, яка ґрунтується на сучасних підходах до вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку професійно-педагогічних знань, умінь, професійно важливих якостей педагога; створення сучасного інформаційно-комунікаційного середовища ЗП(ПТ)О, в якому відбуватиметься суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів загальноосвітніх дисциплін та майбутніх кваліфікованих робітників; започаткування та розміщення на веб-сайті установ постійних каталогів видань на допомогу викладачам загальноосвітніх дисциплін.



7. Підготовлено та впроваджено у ЗП(ПТ)О методичні рекомендації організації професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, в яких викладено особливості здійснення цієї підготовки в контексті професійної спрямованості на аграрну професію, специфіку використання міжпредметних зв'язків, доцільність запровадження відповідних професійно спрямованих інтегрованих курсів із застосуванням інноваційних педагогічних технологій навчання. Представлено алгоритм організації цих курсів у природничо-математичному та суспільно-гуманітарному циклах загальноосвітньої підготовки. Наведено приклади використання окремих методів активізації навчально-пізнавальної діяльності (активних та інтерактивних) на уроках, зокрема тренінгову технологію (робота у малих групах, «мозковий штурм», аналіз конкретної ситуації), роботу над проектом, що дає змогу організувати ефективну загальноосвітню діяльність майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язано з поглибленим концептуальним аналізом теоретико-методичних засад підготовки викладачів загальноосвітніх дисциплін до організації інноваційної діяльності; обґрунтуванням теоретичних і методичних основ дистанційного навчання майбутніх кваліфікованих робітників. Потребують подальшого теоретичного осмислення та експериментального апробування технології організації загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з урахуванням міжпредметних зв'язків; моніторинг якості загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників різної профілізації.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації*

1. Герлянд Т. М. Загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю: теорія і методика: монографія / за наук. ред. П. Г. Лузана. Київ: Ямчинський О. В., 2019. 390 с.

2. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників: проблеми та перспективи реалізації за сучасних умов. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2011. № 3. С. 125–129.

3. Герлянд Т. М. Реалізація компетентнісного підходу при викладанні предметів гуманітарного циклу в умовах сучасного професійно-технічного навчального закладу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: зб. наук. праць. 2013. Вип. 28. Т. 1. С. 81–85.

4. Герлянд Т. М. Дидактичний аспект загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ аграрного профілю. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. статей. 2013. Вип. 39, ч. 1. С. 140–146.

5. Герлянд Т. М. Професійна спрямованість загальноосвітньої підготовки – важлива складова успішного навчання у сучасних ПТНЗ аграрного профілю.

*Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* зб. наук. праць. 2013. Вип. 34. С. 146–150.

6. Герлянд Т.М. Сучасні підходи до впровадження проектної технології у процес загальноосвітньої підготовки закладів професійно-технічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика:* зб. наук. праць. 2013. Вип. 13. С. 43–47.

7. Герлянд Т. М. Загальноосвітня підготовка у професійно-технічних закладах України: історичний аналіз дослідження. *Сборник научных трудов SWorld: Педагогика, психология, социология.* 2013. Вып. 2, т. 16. С. 37–40 (*наукометрична база Science Index*).

8. Герлянд Т. М. Цільові орієнтири змісту та технологічних особливостей зарубіжного досвіду загальноосвітньої підготовки у ПТНЗ аграрного профілю. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.* 2013. Ч. 3. С. 91–97.

9. Герлянд Т. М. Інтегрований підхід до використання інформаційних технологій у процесі загальноосвітньої підготовки закладів професійно-технічної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки).* 2013. № 20. С. 57–61.

10. Герлянд Т. Н. Педагогические факторы профессиональной направленности общеобразовательной подготовки будущих квалифицированных рабочих аграрного сектора Украины. *Социосфера: научно-методический и теоретический журнал.* 2013. № 4, ч. 2. С. 115–116 (*наукометричні бази РИНЦ, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Google Scholar*).

11. Герлянд Т. М. Дослідження поняття «професійна спрямованість» у контексті основних тенденцій сучасної професійно-технічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* зб. наук. праць. 2013. Вип. 36. С. 73–77.

12. Герлянд Т. М. Педагогічні можливості навчально-виховного середовища закладу професійно-технічної освіти у здійсненні самореалізації особистості майбутнього фахівця-аграрія. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2014. № 4 (38). С. 154–162.

13. Герлянд Т. Н. Профессиональная направленность личности в процессе общеобразовательной подготовки аграрных ПТУЗ Украины: основные принципы и условия. *Социосфера: научно-методический и теоретический журнал.* 2014. № 1. С. 225–226 (*наукометричні бази РИНЦ, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Google Scholar*).

14. Герлянд Т. М. Навчально-виховне середовище як дієвий фактор професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія:* зб. наук. праць. 2014. Вип. 41. С. 168–172.

15. Герлянд Т. М. Системний підхід до моделювання загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія:* зб. статей. 2014. Вип. 45, ч. 3. С. 56–61.

16. Герлянд Т. М. Формування стратегічних цілей ефективної професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки у професійних аграрних ліцях України. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. статей. 2014. Вип. 45, ч. 4. С. 78–83.

17. Герлянд Т. М. Методичні підходи до забезпечення ефективності загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: Педагогічні науки*. 2014. № 3(75). С. 140–144.

18. Герлянд Т. М. Структурні особливості процесу загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ аграрного профілю. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. 2014. Вип. 36. С. 261–266.

19. Герлянд Т. М. Організація інноваційної загальноосвітньої діяльності у ПТНЗ аграрного профілю. *Нова педагогічна думка*: науково-методичний журнал. 2014. № 3 (79). С.173–175.

20. Герлянд Т. М. Експериментальне дослідження загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв: констатувальний етап. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 33. С. 36–39.

21. Герлянд Т. М. Компоненти, критерії та показники сформованості загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. 2014. Вип. 42. С. 143–146.

22. Герлянд Т. М. Прогностичні підходи до професійно-технічної освіти в умовах сьогодення. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2014. Вип. 10, ч. 2. С. 262–268.

23. Герлянд Т. М. Провідні принципи професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки у сучасних ПТНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 3. С. 31–38.

24. Герлянд Т. М. Проектування навчального процесу з природничо-математичних дисциплін у аграрних професійно-технічних навчальних закладах: *Збірник наукових праць: Педагогічні науки / Херсонський державний університет*. 2014. Вип. 66. С. 270 –275.

25. Герлянд Т. М. Основні підходи до побудови інтегрованих професійно спрямованих курсів загальноосвітньої підготовки в аграрних ПТНЗ. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 37. С. 28–31.

26. Герлянд Т. М. Особливості використання проектних технологій у ПТНЗ аграрного профілю. *Теорія і методика професійної освіти*: електронне наукове фахове видання. 2016. № 11. URL: [https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b\\_96289d851b92418a9a9038ab98c251dd.pdf](https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_96289d851b92418a9a9038ab98c251dd.pdf) (дата звернення: 25.01.2019).

27. Герлянд Т. М. Використання інноваційних технологій навчання у загальноосвітній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників аграрних ПТНЗ. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2017. Вип. 1 (40). С. 48–50.

28. Герлянд Т. М. Формування загальноосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. *Virtus: scientific journal.* 2017. № 13. С. 88–91 (*наукометричні бази Scientific Indexing Services (SIS), Citefactor (USA), International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF)*).

29. Герлянд Т. М. Здійснення загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю шляхом запровадження інтегрованих курсів. *Virtus: scientific journal.* 2017. № 19. С. 67–68 (*наукометричні бази Scientific Indexing Services (SIS), Citefactor (USA), International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF)*).

30. Герлянд Т. М. Використання міжпредметних зв'язків у загальноосвітній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників-аграрників: експериментальний аспект. *Науковий огляд: міжнародний науковий журнал.* 2017. Том 10. № 10 (42). С. 125–129 (*наукометричні бази CORE, CrossRef, PИИЦ, OpenAir, ResearchBib, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Directory Indexing of International Research Journals, Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat, Citefactor, Directory of Research Journals Indexing, Polish Scholarly Bibliography (PBN), Open Academic Journals Index (OAJI), Scientific Indexing Services (SIS), Google Scholar*).

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації*

31. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід у сучасній професійно-технічній освіті. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти:* Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 23-24 вересня 2011 р.). Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. С. 25–26.

32. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. *Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників:* Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Незалежності України (м. Львів, 25-26 жовтня 2011 р.). Львів: Сполом, 2011. С. 98–100.

33. Герлянд Т. М. Концептуальні засади професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання:* матеріали звітної наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 березня 2012 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. редакцією В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України. 2012. С. 59–62.

34. Герлянд Т. М. Використання інноваційних технологій у загальноосвітній підготовці учнів професійно-технічних навчальних закладів України. *Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 13 грудня 2012 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України та ін.; редкол.: В. В. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, В. М. Віннікова. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2012. С.123–128.

35. Герлянд Т. М. Теоретико-методологічні засади дослідження професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ. *Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры*: матеріали Першої науч.-практ. конф. (г. Днепропетровск, 24-26 октября 2012 г.). Днепропетровск: ГУЗ «МВПУ ПИТ», 2012. С. 85–86.

36. Герлянд Т. М. Общеобразовательная подготовка в ПТУЗ Украины и оценка ее эффективности. *Подготовка конкурентоспособного специалиста как цель современного образования*: матеріали II Междунар. науч.-практ. конф. 20–21 ноября 2012 г. Пенза – Семей – Шадринск: Научно-издательский центр «Социосфера», 2012. С. 45–47.

37. Герлянд Т. М. Шляхи та засоби забезпечення професійної спрямованості загальноосвітніх дисциплін у ПТНЗ аграрного профілю. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*: зб. наук. праць / Ред.кол.: М. І. Кляп (відпов. редактор), С. Г. Борзенко, Є. А. Іванченко та ін. Ужгород: ЗакДУ, 2012. Вип. 3. С. 37–44.

38. Герлянд Т. М. Організація навчального процесу у професійно-технічній освіті на засадах компетентнісного підходу. *Компетентнісний підхід у системі неперервної професійної освіти*: зб. наук. праць II Міжнар. науч.-практ. конф., 13-15 лютого 2013 р. / МОНмолодьспорту України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. університет імені Григорія Сковороди» та ін.; наук. ред. В. П. Коцюр, О. М. Шапран; укл. О. М. Сергійчук, Н. П. Онищенко. Переяслав-Хмельницький: Лукашевич О. М., 2013. С. 86–88.

39. Герлянд Т. М. Професійна спрямованість загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали звітної науч. практ. конф. (м. Київ, 28 березня 2013 р.). / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. редакцією В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікової. Київ: ІПТО НАПН України, 2013. Т. 1. С. 76–78.

40. Герлянд Т. М. Концептуальні засади професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки в аграрних ПТНЗ. *Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах*: матеріали Всеукр. науч.-практ. конф. (м. Умань, 26-27 вересня 2013 р.). Умань: Візаві, 2013. С. 9–10.

41. Gerliand T. N. General Education training of Vocational Technical Schools of Ukraine: historical analysis research. *Modern scientific research and their practical application* / edited by Alexandr G. Shibaev, Alexandra D. Markova. Odessa, 2013. Vol. J21308 (date: J21308-070) URL: <http://www.sworld.com.ua/e-journal/J21308.pdf> (дата звернення: 22.01.2019).

42. Герлянд Т. М. Використання сучасних освітніх технологій у процесі загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. *Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців*: матеріали Всеукр. науч.-практ. конф. (м. Львів, 9-10 жовтня 2013 р.). Львів: Сполом, 2013. С. 148–150.

43. Герлянд Т. М. Творчий розвиток особистості майбутнього фахівця в контексті сучасних інноваційних змін освітнього середовища навчального закладу. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матеріали Міжнар. науч.-практ. конф. (м. Суми, 4-5 березня 2014 р.). Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2014, т. 2. С. 42–44.

44. Герлянд Т. М. Компетентнісно спрямований процес навчання у закладах професійно-технічної освіти аграрного профілю. *International scientific-practical conference of teachers and psychologists: materials of proceedings of the International Scientific and Practical Congress Prague (Czech Republic), the 5th of March, 2014*. Prague: Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science», 2014. Vol. 1. P. 69–74.

45. Герлянд Т. М. Професійна спрямованість загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали звітної наук.-практ. конф. (м. Київ, 24-25 березня 2014 р.)*. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІІТО НАПН України, 2014. Т. 1. С. 167–168.

46. Герлянд Т. М. Природничо-математична підготовка у навчальних закладах професійно-технічної освіти: *Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній та вищій школі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 26-28 червня 2014 р.)* / Укладач: В. Д. Шарко. Херсон: В. С. Вишемирський, 2014. С. 3–4.

47. Герлянд Т. М. Концепція загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв у контексті її професійної спрямованості. *Четвертий український педагогічний конгрес (м. Львів, 15-16 жовтня 2014 р.)*: зб. наук. праць. Львів: Сполом, 2014. С. 266–271.

48. Герлянд Т. М. Базисная модель профессиональной направленности общеобразовательной подготовки будущих квалифицированных рабочих-аграриев. *Preparing a competitive specialist as a purpose of modern education : materials of the IV International scientific conference (Prague, November 20–21, 2014)*. Prague: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2014. P. 56–58.

*Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації*

49. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід як управлінський механізм проектування ефективної загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 5. С. 56–71.

50. Герлянд Т. М. Использование инновационных технологий в образовательной подготовке учащихся профессионально-технических заведений. *Теория и практика моделирования образовательной среды учреждений профессионального образования: материалы Первой междунар. заочной науч.-практ. конф. 22 октября 2012 г.* / гл. ред. М. П. Нечаев. Чебоксары: Экспертно-методический центр, 2012. С. 100–102.

51. Герлянд Т. М. Взаємозв'язок загальноосвітньої школи та закладів професійно-технічної освіти у реалізації профільного навчання. *Сучасна профільна освіта: традиції та інновації: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Чернівці, 29-30 листопада 2012 р.)*. Чернівці: Інститут післядипломної освіти Чернівецької області, 2012. С. 229–231.

52. Герлянд Т. М. Психолого-педагогическое развитие личности педагога ПТУЗ аграрного профиля как важный аспект его преподавательской деятельности.

*Психология труда и профессиональное развитие педагога: актуальное состояние, проблемы и перспективы*: материалы Первой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Бирск, 16 ноября 2012 г.) / Под ред. К. В. Сапегина, С. Батуриной. Бирск: Бирский филиал ФГБОУ ВПО «Башкирский государственный университет», 2012. Ч. 1. С. 22–24.

53. Герлянд Т. М. Упровадження інформаційних технологій в систему сучасної професійно-технічної освіти. *Інформаційні технології у наукових дослідженнях і навчальному процесі*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (12-14 листопада 2013 р.) / Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка. 2013. С. 38–44.

54. Герлянд Т. М. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, П. Г. Лузан, І. А. Мося', М. Л. Ростока та ін. Київ: ІПТО НАПН України, 2015. 198 с.

55. Герлянд Т. М. Сільськогосподарські і меліоративні машини: навч. посібник / О. Б. Кошук, П. Г. Лузан, Т. М. Герлянд, І. А. Мося, Л. А. Романов. Київ: ІПТО НАПН України, 2015. 291с.

56. Герлянд Т. М. Веб-квест у професійному навчанні: метод. рек. / Н. В. Кулалаєва, Т. М. Герлянд, Т. М. Пашенко, Г. М. Романова, Л. А. Романов. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. 141 с.

57. Герлянд Т. М. Організація проектної діяльності учнів у професійно-технічних навчальних закладах. *Професійна освіта в умовах сталого розвитку*: збірник матеріалів Першої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 грудня 2016 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич, Г. М. Романової; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Павлоград: ІМА-прес, 2016. С. 57–59.

58. Герлянд Т. М. Організація професійно спрямованої загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю: метод. рек. Київ: Компринт, 2017. 50 с.

59. Герлянд Т. М. Вплив проектної технології на творчий розвиток майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 6–7 квітня 2017 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені Антона Макаренка. 2017. С. 178–180.

60. Герлянд Т. М. Організація шляхів реалізації проектної технології у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників ПТНЗ аграрного профілю. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій*: матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару (м. Глухів, 6 квітня 2017 р.). Глухів: РВВ Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. 2017. С. 143–144.

61. Герлянд Т. М. Технологія організації проектного навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю підготовки. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI столітті*: збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26-27 січня 2018 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». 2018. ч. 2. С. 58–61.

62. Герлянд Т. М. Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг-курс: навч. посібник / В. М. Аніщенко, М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, Н. В. Кулалаєва, М. М. Шимановський та ін.; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: Полісся, 2018. 180 с. *(схвалено для використання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» №22.1/12-Г-380 від 19.06.2018).*

63. Герлянд Т. М. Стратегічні можливості проектного навчання учнів у закладах професійної освіти аграрного напрямку підготовки. *Педагог постіндустріального суспільства: професіоналізм, компетентність, культура, професіоналізм: матеріали наук.-метод. семінару (м. Київ, 15 лютого 2018 р.)* / Відп. ред. Волобуєва С. В., наук. ред. Бахтіярова Х. Ш. Київ: НТУ, 2018. С. 23–24.

64. Герлянд Т.М. Авторське свідоцтво № 91863 Україна. Науковий твір «Концепція проектного професійного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» / Н. В. Кулалаєва, Т. М. Герлянд, Г. М. Романова, М. М. Шимановський, Л. А. Романов. № 931194; заявка від 16.07.2019; зареєстр. 28.08.2019.

## АНОТАЦІЇ

**Герлянд Т. М. Теоретичні і методичні основи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2021.

У дисертації досліджено теоретичні і методичні основи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю. Обґрунтовано характеристику категоріально-поняттєвого поля дослідження, досліджено суть їхньої підготовки, проаналізовано стан, обґрунтовано концепцію і методологічні підходи до її здійснення. Спроектовано модель педагогічної системи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю та визначено критерії, показники і рівні сформованості загальноосвітньої компетентності особистості учня.

Узагальнено експериментальні дані, які доводять правомірність висновків щодо результативності впровадженої педагогічної системи, що ґрунтується на теоретичних і методичних основах загальноосвітньої підготовки, спрямованої на вдосконалення, самовдосконалення і саморозвиток майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, їхніх навчальних знань, умінь, професійно важливих якостей.

Результати дослідження впроваджено у практику роботи закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють загальноосвітню підготовку майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю.



**Ключові слова:** загальноосвітня підготовка, теоретичні і методичні основи, концепція, педагогічні умови, модель, педагогічна система, майбутні кваліфіковані робітники аграрного профілю, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

**Герлянд Т. Н. Теоретические и методические основы общеобразовательной подготовки будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля. – На правах рукописи.**

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт профессионально-технического образования Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2021.

В диссертации исследовано теоретические и методические основы общеобразовательной подготовки будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля. Обосновано характеристику категориально-понятийного поля исследования, сущность подготовки, проанализировано ее состояние, разработана концепция и методологические подходы осуществления. Спроектирована модель педагогической системы общеобразовательной подготовки будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля, определены критерии, показатели, уровни сформированности общеобразовательной компетентности их личности.

Обобщены экспериментальные данные, доказывающие правомерность выводов о результативности внедренной педагогической системы, основанной на теоретических и методических основах общеобразовательной подготовки, направленной на совершенствование, самосовершенствование и саморазвитие будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля, их учебных знаний, умений, профессионально важных качеств.

Результаты проведенного исследования внедрены в практику работы учреждений профессионального (профессионально-технического) образования, осуществляющих общеобразовательную подготовку будущих квалифицированных рабочих аграрного профиля.

**Ключевые слова:** общеобразовательная подготовка, теоретические и методические основы, концепция, педагогические условия, модель, педагогическая система, будущие квалифицированные рабочие аграрного профиля, учреждение профессионального (профессионально-технического) образования.

**Gerliand T. M. Theoretical and methodical bases of general educational training of future skilled workers of an agrarian profile. – Qualifying scientific work Manuscript copyrights.**

Thesis for the Doctor degree of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to theoretical and methodical bases of general educational preparation of future skilled workers of an agrarian profile.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that for the first time the author's concept of general education of future skilled agricultural workers in VET schools is theoretically substantiated and developed. The concept is based on the provisions of leading methodological approaches, general and specific principles, scientifically sound selection of content, forms, methods, innovative technologies, which will increase the level of formation of general competence of future skilled agricultural workers.

The pedagogical conditions of general education are substantiated. The first pedagogical condition – formation of positive motivation of future skilled agricultural workers on achievement of success in educational activity – encourages them to choose a constructive way to obtain educational information on the basis of cooperation and mutual understanding with the teacher. The second pedagogical condition – professional orientation of the content of general education subjects – is carried out through the professional orientation of the content of general disciplines, which determines the dialectic of interaction of holistic development of the individual and his special, professional. The third pedagogical condition – pedagogical integration of the educational process – provides an opportunity to qualitatively change the process of general education, allows teachers of general disciplines to carry out creative work, helps to improve, accumulate and develop integrated own pedagogical findings, as well as to form students' general competence with a large amount of information, to realize creative opportunities, increase the share of independent work of students, increase the pace of the lesson and its learning effect. The fourth pedagogical condition – the use of innovative pedagogical learning technologies in mastering general education subjects by applicants for education – helps to attract future skilled workers to actively interact with each other, the ability to work in groups and subgroups, thereby contributing to the formation of their positive attitude to learning and striving for high results.

The author's model of pedagogical system of general education of future skilled workers of agrarian profile is developed. Such a model contains target, methodological, semantic, activity, effective blocks that reveal the component structure of general education, systematic and purposeful nature this process in VET schools of agricultural profile.

The effectiveness of the pedagogical system of general education of future skilled agricultural workers has been developed, substantiated and experimentally tested. The pedagogical system of this training is based on the principles of personality-oriented, systemic, activity, contextual, competence, integrated approaches. Such a pedagogical system is aimed at achieving the goals, content of education, forms of organization of educational activities, methods, innovative pedagogical technologies.

The content of general educational training of future qualified agricultural workers has been designed, the method of formation of general educational competence of future qualified agricultural workers has been substantiated, and diagnostic tools for assessing the levels of formation of general educational competence have been substantiated.

The criteria that determine the levels of development of the components of general educational competence of future skilled agricultural workers are substantiated. Thus, the motivational criterion is provided by indicators of the formation of future skilled workers of the agricultural profile of interest in future professional activity; ability to realize their role in the profession and its purpose; ability to synthesize, analyze, generalize and

structure educational knowledge; cognitive criterion: understanding the essence, content, goals and objectives of educational activities; possession of a system of knowledge necessary for the effective performance of educational tasks; awareness of methods and ways of performing educational tasks that ensure the efficiency, dynamism and effectiveness of solutions in various situations of educational activities; activity criterion: ability to self-organization and self-learning; desire for self-development; the desire to improve their own intellectual level in the process of self-educational activities; analytical criterion: identification of difficulties in educational activities, their analysis and overcoming; control over all operations of educational action in their interrelation at the level of self-control; using the acquired knowledge in the process of self-educational activities.

The levels of general educational competence of future skilled agricultural workers (reproductive, productive, creative) are determined.

Experimental data are generalized, which confirm the validity of the conclusions about the effectiveness of the pedagogical system of general education of future skilled agricultural workers. The results of the dissertation research are implemented in the practice of VET schools, which prepare future skilled agricultural workers.

**Key words:** general educational preparation, theoretical and methodical bases, concept, pedagogical conditions, model, pedagogical system, future skilled workers of an agrarian profile, VET schools.